

Asia: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi jätelain muuttamisesta HE 103/2023 vp

Ympäristövaliokunnan kuuleminen 25.10.2024

Tiivistelmä

Hallituksen esityksellä pyritään selkeyttämään jätehuollon vastuunjakoa ja avaamaan jätehuollon markkinoita. Keskeinen muutos on, että sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluja tarjoavien toimipaikkojen jätteet siirtyisivät jätteen haltijan vastuulle, ja kunnan vastuu rajattaisiin kotitalouksien jätteisiin.

Lakimuutos selventää tilannetta, jossa vastuu jätehuollosta on ollut epäselvä ja tulkinnanvarainen, erityisesti sosiaali- ja terveydenhuoltoalan toimijoiden ja kuntien välillä. Tämä muutos mahdollistaa hyvinvointialueiden ja yritysten jätehuollon järjestämisen kokonaisuutena parantaen samalla kierrätysasteen seurantaa ja hiilijalanjäljen hallintaa.

Kierrätysteollisuus tukee muutosta, joka selkeyttää vastuunjakoa jätehuollon osalta. Samalla se vähentää hallinnollista taakkaa kunnissa. Muutos avaa mahdollisuuden kilpailuttaa jätehuoltopalvelut, mikä tuo hyvinvointialueille ja yrityksille kustannussäästöjä sekä mahdollisuuksia kehittää kierrätysjärjestelmiä.

Kierrätysteollisuus huomauttaa, että lakiesitys ei yksinään vastaa kokonaan hallitusohjelman kirjaukseen kunnan vastuun rajaamisesta kotitalouksien jätteeseen. Lakiesitys ei sisällä muutosta koskien kunnan hallinto- ja palvelutoimintojen jätehuoltovastuuta.

Lisäksi esitämme selkeytyksen vuoksi, että yhdyskuntajätteen määrittely 32 §:n 1 momentin uutta muotoilua vastaavasti muutettaisiin jätelain 6 §:n kohtaan 2), jossa määritellään yhdyskuntajäte.

Lakimuutos selkeyttää vastuunjakoa

Kierrätysteollisuus katsoo, että esitetty lakimuutos tuo kaivattua selkeyttä jätehuollon tällä hetkellä hyvin epäselvään vastuunjakoon. Esitys edistää jätehuollon markkinoiden avaamista. Esityksen mukaan jätteen haltija vastaisi jatkossa asumista ja sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluja tarjoavien toimipaikkojen ja laitosasumisen yhteydessä syntyvän yhdyskuntajätteen jätehuollosta. Kunnan vastuu asumisen jätteistä rajattaisiin pääosin kotitalouksissa ja vapaa-ajan asumisessa syntyvään yhdyskuntajätteeseen.

Lainkohdasta on vallinnut erilaisia tulkintoja muun muassa kunnallisten toimijoiden ja sosiaali- ja terveydenhuoltoalan yritysten välillä. Vastuunjakoa on tarkastelu viime vuosina myös hallinto-oikeuksissa ja KHO:ssa. Lakimuutos luo

vastuukysymyksiin selkeät pelisäännöt. Esityksessä käytetty termi "kotitalous" selkiyttää rajaamista merkittävästi.

Lakimuutoksen myötä hyvinvointialue ja sote-alan yritys pystyvät järjestämään jätehuoltopalvelut kokonaisuutena, kun toimijoiden ja yksikön jätehuoltovastuut eivät jakaudu.

Lakiesitys muuttaa haastavaa nykytilannetta, jossa osassa kunnista yksityisiä sote-alan toimijoita on veloitettu hankkimaan samaan kiinteistöön jätehuoltopalveluja sekä kunnalta (asumiseksi tulkittu toiminnan osalta) että yksityisiltä jätehuollon palvelutarjoajilta (yleisten tilojen, laitospalvelujen jne. osalta). Muille kuin yhdyskuntajätteille, mm. sairaalajätteille, on tullut hankkia palvelu markkinoilta tai kilpailuttamalla. Kun jätehuolto hoidetaan kokonaisuutena, hyvinvointialue tai yritys voi jatkossa seurata entistä tarkemmin omaa jätteensä kierrätysastetta sekä hiilijalanjälkeään jätehuoltopalveluntuottajansa kanssa.

Kierrätysteollisuus katsoo, että lakiesityksessä käytetty termi "kotitalous" selkiyttää rajaamista merkittävästi. **Lakiesityksen yhteydessä olisi tarpeen tehdä 32 §:n 1 momentin uutta muotoilua vastaava muutos myös jätelain 6 §:n kohtaan, jossa määritellään yhdyskuntajäte.**

Hyvinvointialueiden jätehuolto poistui kunnilta jo aiemmin

Kierrätysteollisuus muistuttaa, että jätelain muutoksella 2018/445 sosiaali- ja terveyspalveluissa ja koulutustoiminnassa syntyvä yhdyskuntajäte sekä julkisessa hallinto- ja palvelutoiminnassa syntyvä muu yhdyskuntajäte kuin kunnan hallinto- ja palvelutoimintojen yhdyskuntajäte poistui kunnan vastuulta jo vuoden 2019 alusta. Sipilän hallituksen esitykseen (HE 195/2017) kirjattiin, että "Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen (Sote-uudistus) toteutuessa kunnan sosiaali- ja terveyspalveluissa syntyvien jätteiden jätehuolto siirtyisi maakunnille, joiden tulisi jätteen haltijoina järjestää jätehuolto jätelain 28 §:n nojalla."

Marinin hallituksen jätelain muutoksella 2022/1148 lakiin lisättiin sosiaali- ja terveydenhuoltoa sekä pelastustoimea koskevaan uudistukseen liittyvä siirtymäsäännös (32 a §).

Marinin hallituksen jätelain siirtymäsäännöksen mukaan kunnan on järjestettävä hyvinvointialueesta annetussa laissa (611/2021) tarkoitetun hyvinvointialueen ja hyvinvointiyhtymän hallinto- ja palvelutoiminnassa syntyvän yhdyskuntajätteen jätehuolto 31 päivään joulukuuta 2025. Tästä poiketen hyvinvointialue ja hyvinvointiyhtymä saavat järjestää mainitun yhdyskuntajätteen jätehuollon 28 §:n mukaisesti ilmoittamalla siitä kirjallisesti kunnalle vähintään kuusi kuukautta ennen jätehuollon järjestämisen aloittamista.

Lakimuutos selkiyttää yhteisöllisen asumisen, vankiloiden, armeijan kasarmien ja muun vastaavan laitosasumisen jätehuoltovastuuta

Kierrätysteollisuus katsoo, että lakimuutos selkiyttää myös yhteisöllisen asumisen jätehuoltoa. Yhteisöllisen asumisen jätteet olisivat jätteen haltijan vastuulla, jos asumispalvelun järjestäjä olisi hyvinvointialue tai sosiaali- ja terveyspalveluja tarjoava yritys. Näin ollen ei olisi tarvetta jatkossa tulkita sitä, mikä on asumisen yhteydessä tarjotun hoito- tai hoivapalvelun määrän vaikutus. Linjaus on perusteltu ja sillä on selkeästi pyritty välttämään tulkintaerimielisyydet jatkossa. Myös yhteisöllisen asumisen osalta hyvinvointialue tai sosiaali- ja terveyspalveluita tarjoava yritys voi kehittää jätehuollon kokonaisuutta vastaamaan paremmin tarpeitaan.

Kierrätysteollisuus kannattaa lakimuutosta, että vankilat, armeijan kasarmit ja muu vastaava laitosasuminen rajataan erillisellä maininnalla kuntavastuun ulkopuolelle. Esimerkiksi Puolustusvoimat on jo tälläkin hetkellä kilpailuttanut varuskuntiensa ja kasarmiensa jätehuoltopalveluja.

Lisäksi kunnan vastuulla on jätelain 32 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan Kierrätysteollisuus katsoo, että asuntoloiden ja ylioppilaskyliä osalta kunnan vastuulle tulee kuulua vain opiskelijoiden kotitalouksissa syntyvä jäte. Kierrätysteollisuus esittää, että **asuntoloiden ja ylioppilaskyliä elinkeinotoiminnan jätehuolto tulisi olla jätteen haltijan vastuulla.** Tämä vastaisi sitä, miten muun liikehuoneistossa syntyvän yhdyskuntajätteen aseman osalta on linjattu.

Kierrätysteollisuus katsoo, että sote-yritysten ja hyvinvointialueen jätteiden jätehuoltovastuu tulisi olla aina ensisijaisesti jätettä tuottavan toiminnon harjoittajalla. Tulkinnanvaraisissa tilanteissa – tulisi noudattaa periaatetta pilkkomattomista jätehuoltovastuista.

Liikehuoneistossa syntyvä yhdyskuntajätteen asema selkeytyy

Jätelain 32 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkennetaan kunnan jätehuoltovelvollisuutta ns. kivijalkaliikkeiden osalta. Kierrätysteollisuus katsoo, että lakimuutos tuo selkeyttä nykyisiin epäselviin tilanteisiin. Lakimuutoksen myötä kunta vastaa kivijalkaliikkeen jätehuollosta vain, jos liikehuoneiston haltija ja kiinteistönhaltija sopivat siitä, että liikehuoneistossa syntyvä jäte kerätään yhdessä asumisessa tai kunnan hallinto- ja palvelutoiminnassa syntyvän jätteen kanssa.

Kunnan hallinto- ja palvelutoiminnan avaaminen markkinalle mahdollistaisi kustannussäästöjä

Kierrätysteollisuus huomauttaa, että lakiesitys ei yksinään vastaa kokonaan hallitusohjelman kirjaukseen kunnan vastuun rajaamisesta kotitalouksien jätteeseen. Lakiesitys ei sisällä muutosta koskien kunnan hallinto- ja palvelutoimintojen jätehuoltovastuuta. Muutos olisi merkittävä askel

jätehuollon markkinoiden avaamisessa ja tarpeellinen siksi, että se kannustaisi kunnan hallinto- ja palvelutoimintoja harkitsemaan jätehuoltopalveluiden kilpailuttamista. Kunnat voisivat kilpailuttamalla säästää jätehuollon kustannuksissa ja/tai kehittää uusia tarpeisiinsa sopivia palvelumalleja jätehuollon palvelutarjoajien kanssa. Muutoksesta huolimatta kunnilla säilyisi mahdollisuus tehdä sidosyksikköhankintoja hankintalainsäädännön puitteissa.

Vastuunjako selkeyttää toimintaympäristöä ja keventää hallinnollista taakkaa

Kierrätysteollisuus huomauttaa, että lakimuutoksen tärkein yritysvaikutus on vastuunjaon ja yritysten toimintaympäristön selkeytyminen. Lisäksi yrityksille ja hyvinvointialueille avautuu aito mahdollisuus kilpailuttaa jätehuoltopalvelut, jolloin voidaan saavuttaa kustannussäästöjä. Yritykset ja hyvinvointialueet voivat valita sopivimmat palvelukokonaisuudet, joihin kuuluu olennaisesti jätemäärien vai kierrätysasteen kehittymisen seuranta.

Marinin hallituskaudella jätelainsäädäntöä muutettiin merkittävästi, jolloin kuntien jätehuoltovastuuta lisättiin ja yksityisten jätealan toimijoiden toimintamahdollisuuksia heikennettiin. Marinin hallituksen jätelain muutokset vähentävät tulevana vuosina yksityisten jätealan yritysten liiketoimintaa, koska arviolta noin 100 miljoonaa euroa liiketoiminnoista on siirtynyt pääasiallisesti kunnallisten jäteyhtiöiden hallintaan. Nyt käsittelyssä olevalla jätelain uudistuksella edistetään varsinkin paikallisten ja alueellisten jätemarkkinoiden toimivuutta.

Kierrätysteollisuuden näkemyksen mukaan lakiesitys vähentää myös kuntien ja jätehuoltoviranomaisten hallinnollista taakkaa, kun heidän tehtävänsä keskittyisi jatkossa kotitalouksien asianmukaisen ja kierrätystä edistävän jätehuollon varmistamiseen.

Kierrätysteollisuus katsoo, että lakiesityksellä voi olla maltillinen kierrätystä edistävä vaikutus, kun hyvinvointialueiden ja sote-alan yksiköitä ohjattaisiin ja kannustettaisiin syntyvien jätteiden lajitteluun, eikä sekalaista jätettä ohjattaisi välttämättä suoraan jätteenpolttolaitoksiin. Lajitteluvelvoitteet eivät muuttuisi, koska toimijoita koskevat jäteasetuksen mukaiset erilliskeräysvelvoitteet, jotka on mitoitettu vastaaviksi kuin kotitalouksilla. Sote-toimijoiden olisi mahdollista yhdessä jätehuollon palvelutuottajan kanssa järjestää tarpeita vastaavaa kierrätyskasvatusta erilaisissa laitoksissa, asumispalveluissa asuville ja tuetun asumisen yksiköissä asuville.

Siirtymäajat

Kierrätysteollisuus kannattaa esitettyä siirtymäaikaa.

Lisätiedot: Mia Nores, toimitusjohtaja, 044 330 0928, mia.nores@kierratysteollisuus.fi